

کتاب‌های آموزشی که به آن‌ها «جنب درسی» هم می‌گویند، باید در درجه‌ی نخست خلأ مطالب کتاب درسی را پر کنند. پرویز شهریاری

وضعیت کتاب‌های آموزشی در چهارمین جشنواره‌ی رشد (دیدگاه‌های سرگروه‌های داوری)

اشاره

سرگروه‌های داوری چهارمین جشنواره‌ی رشد، به پرسش‌های مادر باره‌ی تعداد کتاب‌های رسیده به حوزه‌ی داوری آنان، کیفیت این کتاب‌ها، مشکلات داوری این دوره‌ی جشنواره، ملاک‌های داوری، و تأثیر جشنواره‌های گذشته بر کیفیت کتاب‌های این دوره پاسخ گفته‌اند. تعداد کتاب‌های رسیده به هر حوزه، از ۲۰۰ (تربیت بدنی) تا ۲۰۵ (علوم تجربی) جلد متفاوت بوده است. در مورد کیفیت کتاب‌ها هم تفاوت چشمگیری وجود دارد: از کم‌کاری نویسندگان و پدید آورندگان (عربی) تا برداری از کیفیت بالا نسبت به سال‌های گذشته (زبان و ادبیات فارسی - راهنمایی). در باب مقایسه‌ی کیفیت آثار ناشران دولتی با آثار ناشران خصوصی نیز اتفاق نظر وجود ندارد. شاید بتوان بحث انگیزترین و پر اهمیت‌ترین پاسخ‌ها را، پاسخ به دو پرسش درباره‌ی «مشکلات داوری این دوره» و «ملاک‌های داوری» دانست. در ادامه، این پرسش و پاسخ را می‌خوانید.

سرگروه‌های داوری

۱. سهراب غلامپور، حوزه‌ی آموزشی زبان انگلیسی
۲. علاء نوری، حوزه‌ی آموزشی مهارتی و روش تدریس
۳. قاسم کریمی، حوزه‌ی آموزشی عربی
۴. خسرو داوودی، حوزه‌ی آموزشی ریاضی
۵. هوشنگ اطلاعاتی، حوزه‌ی آموزشی حرفه‌وفن
۶. فاطمه رضائی، حوزه‌ی آموزشی تعلیم و تربیت دینی
۷. محمد فرخی، حوزه‌ی آموزشی زبان و ادبیات فارسی
۸. حسن طاهری، حوزه‌ی آموزشی علوم تجربی
۹. غلامرضا سراج زاده، حوزه‌ی آموزشی تربیت بدنی
۱۰. منصور ملک عباسی، حوزه‌ی آموزشی جغرافیا
۱۱. مسعود جوادیان، حوزه‌ی آموزشی تاریخ
۱۲. حسین قاسم‌پور مقدم، حوزه‌ی آموزشی زبان و ادبیات فارسی
۱۳. حمید محمد ظاهری، حوزه‌ی آموزشی هنر

وضعیت کیفی کتاب‌های مورد داوری را چگونه ارزیابی می‌کنید؟

غلامپور: کیفیت کتاب‌ها نسبت به جشنواره‌ی گذشته ارتقا یافته بود. نوری: کیفیت کتاب‌هایی که مخاطب آن‌ها دانش‌آموزان بودند، مطلوب نبود، اما در مورد کتاب‌هایی که مخاطبشان معلمان و مربیان بودند، کتاب‌های مناسب و خوبی به چشم می‌خورد؛ هر چند بیش‌تر ترجمه‌ای بودند تا تألیفی.

کریمی: متأسفانه شاهد کم‌کاری مفرط نویسندگان و پدید آوردن کتاب‌های عربی بودیم و کتاب‌های پیش‌تر کتاب کار و تست بودند. به هیچ‌نحو از آنچه در سه سال گذشته منتشر شده است، راضی نیستم.

داوودی: در این دوره، چون کتاب‌ها در یک مرحله قبلاً کارشناسی شده بودند، طبعاً کیفیت‌ها هم خوب بودند.

اطلاعی: با توجه به نتایج جشنواره‌های گذشته، کتاب‌های ارسالی با استانداردهای کتاب‌های آموزشی مطابقت بیش‌تری داشتند، اما هنوز تا کتاب‌های مورد قبول فاصله‌ی زیادی داریم.

رضائی: کتاب‌ها همچنان برخلاف انتظار از نتایج جشنواره‌ی اول، با همان زبان بزرگسالانه برای کودکان و نوجوانان نوشته شده بودند.

فرخی: وضعیت کیفی کتاب‌های مورد بررسی هنوز

محمد فرخی

دسته ای دیگر با گروه حرفه و فن .

رمضانی: خیر، به غیر از کمبود وقت و مشغله ی بسیار اعضای هیأت داوران .

سراج زاده: خیر، چون تمام دوستان گروه ما در جریان برنامه ی درسی بودند .
ملک عباسی: فقط وجود یکی دو جلد کتاب تألیفی برخی از اعضای گروه داوران، قدری کار نهایی سازی جواب را به تأخیر انداخت . غیر از این مشکلی وجود نداشت .

طاهری: بله . با توجه به تعدد و تنوع رشته های هنری، انتخاب یک اثر برگزیده و دو اثر تقدیری، کار داوری را بسیار پیچیده کرده بود .

قاسم پور مقدم: نکته ی قابل ذکر، عدم هماهنگی برخی کتاب های موجود با طبقه بندی مصوب کتاب های آموزشی بود . پیشنهاد شود در تدوین و تنظیم سندهای مربوط به این حوزه، جایگاه این گونه کتاب ها در طبقه بندی ها روشن شود .

پائین تر از سطح مطلوب مورد نظر است .
طاهری: کتاب های رسیده از کیفیت رضایت بخشی برخوردار نبودند و هنوز، محتوا و روش علوم تجربی توسط کشورهای پیشرفته تعیین می شود .

سراج زاده: گرچه درس تربیت بدنی صاحب برنامه ی درسی شده است، اما هنوز کتاب هایمان به سمت نیازهایمان کشیده نشده اند و بازار هم به شکل جدی متوجه قضیه نشده است .

جوادیان: اغلب آثار بدون توجه به ویژگی ها و نیازهای مخاطبان تهیه شده بودند .

طاهری: نسبت به گذشته، حرکت های خوبی شروع شده و آثار و کتاب های خوبی تدارک شده بودند .
قاسم پور مقدم: در مقایسه با سال های قبل، کتاب ها از کیفیت بالایی برخوردار بودند .

آیا در داوری ها با مشکل خاصی مواجه بوده اید؟

نوری: در داوری کتاب هایی که ویژگی های خاصی دارند و براساس این ویژگی ها، ملاک های ویژه ای هم برای داوری لازم است، هنوز مشکل داریم .
داوودی: مشکل اصلی ما در داوری کتاب های رایانه بود که داوری دسته ای از آن ها بر عهده ی ما بود و داوری

کتاب‌های ارسالی از سوی ناشران دولتی کیفیت بالاتری داشتند یا کتاب‌های ناشران خصوصی؟

نوری: استقبال ناشران خصوصی نسبت به دوره‌های قبل بیش تر شده بود و کتاب‌های مناسب و خوبی هم ارائه داده بودند.

کریمی: شاید بتوان گفت، ناشران دولتی موفقیت بیش تری داشتند؛ مثل مجموعه کتاب‌های «انتشارات مدرسه» که نسبت به سایر کتاب‌ها دارای کیفیت بهتری بودند.

داوودی: در گروه ما، ناشران دولتی بهتر بودند که نمونه‌ی آن، انتشارات مدرسه بود.

اطلاعی: کتاب‌های ناشران دولتی از کیفیت محتوایی بهتری برخوردار بودند. رضایی: در حوزه‌ی ما از هر دو گروه کتاب‌های خوبی داشتیم.

فرخی در حوزه‌ی ما، اکثر کتاب‌های برگزیده توسط هیأت داوران، آثاری بودند که توسط ناشران خصوصی تولید شده بودند. باید گفت، ناشران خصوصی یک گام از ناشران دولتی جلو افتاده‌اند.

طاهری: تقریباً کتاب‌های ناشران خصوصی بهتر بودند؛ مثل کتاب‌های انتشارات فنی.

ملک عباسی: تفاوت کیفی چندانی بین دو بخش وجود نداشت.

جوادیان: ناشران دولتی.

قاسم پور مقدم: وضعیت کتاب‌های ناشران دولتی بهتر از ناشران خصوصی بود که یکی از دلایل آن شاید، ضابطه مند نبودن ناشران خصوصی یا پیروی نکردن آن‌ها از ضابطه‌های استاندارد است.

منصور ملک عباسی

ملاک‌های شما برای انتخاب کتاب برتر چه بودند؟

غلامپور: اول این که هیچ غلط علمی نداشته باشد، دوم این که تمرینات آن از آسان به مشکل باشند، و سوم، در ارائه‌ی مطالب شتابزدگی صورت نگرفته باشد. نوری: توجه به رشد همه جانبه‌ی

مهم‌تر، توجه به تألیف در برابر ترجمه.

سراج زاده: ملاک اصلی ما برای انتخاب کتاب‌های برتر، بحث تألیف است؛ یعنی رفتن و رجوع کردن به مدرسه‌ها، دیدن برنامه‌ی درسی تربیت بدنی، و تألیف کتاب براساس نیازهای این درس که هنوز متأسفانه این امر محقق نشده است.

جوادیان: تناسب نشر با علاقه‌های مخاطبان؛ نوآوری و خلاقیت در طرح موضوعات و مطالب؛ صحت محتوا؛ استفاده‌ی به جا و کافی از منابع بصری؛ چاپ مناسب؛ برخورداری از واژه‌نامه و ...

آیا جشنواره‌های گذشته توانسته‌اند در رشد کیفی کتاب‌های آموزشی مؤثر باشند؟

نوری: اعلام استانداردها و معیارهای تولید کتاب‌های آموزشی و نیازهای آموزش و پرورش، اگر باروند علمی پیگیری شود، می‌تواند موجب رشد کیفی کتاب‌ها شود.

کریمی: در این حوزه، به دلیل

مهارت‌ها؛ استفاده از روش‌های فعال و مشارکت جویانه در آموزش و پرورش برای پرورش قدرت خلاقیت؛ مبتنی بودن بر تفکر منطقی و نقاد؛ صحت علمی مطالب و کاربردهای علمی.

کریمی: ملاک‌های انتخاب کتاب برتر مشتمل بر این سرفصل‌ها هستند: وضعیت ظاهری کتاب؛ نحوه‌ی سازماندهی محتوای کتاب؛ میزان پوشش نسبت به هدف‌های برنامه‌ی درسی؛ توجه به مسائل ارزشی و فرهنگی.

اطلاعی: محتوای آن باعث پرورش مهارت‌های ساده شود؛ مطالب آن قابلیت اجرا داشته باشند؛ تمرینات و فعالیت‌های آن براساس کار گروهی تنظیم شده باشند؛ مطالب آن از توالی، پیوستگی و نظم برخوردار باشند؛ تولید مسأله‌کند؛ یادگیری عمیق و پایدار به وجود آورد...

غلام رضا سراج زاده

رمضانی: مطابقت

با منابع و مطالب معتبر دینی؛ استفاده از زبان ساده و قابل فهم؛ تقویت نگرش و گرایش به دین؛ کمک به پرورش مهارت‌های فکری و یادگیری؛ و ...

طاهری: توجه به پرورش مهارت‌های فرایند روش علمی و تفکر؛ توجه به قالب‌های هنری و نوآوری؛ استفاده از زبان مناسب در ارائه‌ی محتوا؛ و از همه

بیش تری داشتیم که برآورده نشدند.
فرخی: قطعاً مؤثر بوده‌اند و میزان این تأثیر بر می‌گردد به این که ما تا چه حد اطلاعات و نتایج به دست آمده از جشنواره‌های گذشته را، به اطلاع مخاطبان آن‌ها رسانده باشیم.

ملک عباسی: به نظر می‌رسد، جشنواره‌های گذشته توانسته‌اند، خواسته‌های خود را صریح و روشن برای ناشران و مؤلفان بیان کنند و آن‌ها را از نیازها و کمبودهای علمی و مهارتی جامعه‌ی فرهنگی کشور مطلع سازند و به این دلیل، موفق به توسعه و نشر کتاب‌های مورد نیاز شوند.

ظاهری: بله و این رشد کیفی را می‌توان در تولیدات مؤلفان و ناشران به خوبی دید.

قاسم پور مقدم: به طور مسلم بی‌تأثیر نبوده‌اند. ما آثار آن را در کمیت و کیفیت و طبقه بندی کتاب‌ها می‌بینیم.

محدودیت‌های

اطلاع‌رسانی به

مؤلفان و ناشران، هم اکنون

شاهد هیچ‌گونه نوآوری و تغییری نیستیم، در حالی که اصولاً چنین جشنواره‌هایی باید بتوانند در رشد کیفی کتاب‌ها مؤثر باشند. و صد البته جشنواره‌ی رشد بهترین و شایسته‌ترین بستر در این زمینه است.

داوودی: صد البته. نمونه‌ی آن

وجود ۱۴-۱۵ جلد کتاب ابتدایی برای معلمان در این دوره بود که در دوره‌ی قبل در این رابطه کتابی نداشتیم.

اطلاعی: بله، در جشنواره‌های

دوره‌های قبل، ارائه‌ی استانداردهای کتاب‌های آموزشی، اعلام هدف‌های کتاب‌های درسی، مطرح کردن نیازهای مخاطبان، هدایت، حمایت و تشویق ناشران و نویسندگان، و معرفی ناشران و نویسندگان نمونه، در رشد کیفی کتاب‌های آموزشی مؤثر بوده‌اند. البته تأثیر این‌گونه طرح‌ها و جشنواره‌ها در بلندمدت قابل ملاحظه‌تر است.

رضانی: در این حوزه، با توجه به

برگزاری جشنواره‌های قبل، انتظارات

درباره‌ی کتاب‌های تألیفی و ترجمه‌ای نظرتان چیست؟

قاسم کریمی

نوری: سهم تألیف به طور معناداری از سهم ترجمه کم‌تر است و همین مسأله لزوم حمایت از تألیف‌ها را مشخص می‌کند.

حسین قاسم پور مقدم

عدم هوشیاری
معلمان و
دانش آموزان ممکن
است مشکلاتی را
ایجاد کنند.

ظاهری :

معتقدم باید به سوی
تألیف، گام‌های اثر
بخشی برداریم.

ظاهری : متناسب سازی مکتوب
ترجمه‌ای با فرهنگ بومی هر کشور، از
ضرورت‌های اساسی در حوزه‌ی ترجمه
است که در متون ترجمه‌ای ما کم‌تر به
این مهم توجه می‌شود.

کریمی : هر چه می‌گذرد، عرصه‌ی
ترجمه در ایران دچار انحراف‌های غیر
قابل بخشش بیش‌تری می‌شود و به دلیل
صرفه‌جویی در هزینه‌ها و سهل‌الوصول
بودن ترجمه نسبت به تألیف، تعداد
کتاب‌های ترجمه‌ای رو به فزونی است.
اطلاعی : کتاب‌های تألیفی با
نیازهای آموزشی و ساختار فرهنگی و
اجتماعی جامعه‌ی ما سازگارتر است.
البته نمی‌توان زحمات مترجمان خوب را
نیز در ترجمه‌ی کتاب‌های مفید نادیده
گرفت.

رمضانی :

در این حوزه اخیراً
ترجمه‌هایی صورت گرفته و وارد
بازار شده‌اند که بدیهی است،
فرهنگ دینی و مذهبی خاص
خود را به همراه دارند
و در صورت

